

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Bekering

Maar één ding doe ik: vergetende,
hetgeen achter mij ligt en mij
uitstreckende naar hetgeen vóór
mij ligt, jaag ik naar het doel...

Fil. 3 : 14

In de „goede oude” tijd verschenen er heel wat boeken, waarin ons uitvoerig de moeiten werden getekend, die een jongen en een meisje moesten doorworstelen voordat ze elkaar het ja-woord konden geven. Het boek eindigde dan met de mededeling dat ze nog vele jaren gelukkig leefden.

Hoewel de geest van deze literatuur ver te verkiezen is boven wat in onze tijd over huwelijk en liefde wordt opgedist, zullen we moeten toestemmen dat de genoemde romantiek gebrek aan werkelijkheidszin vertoonde.

Immers, wanneer twee mensen elkaar het ja-woord van de liefde geven, staan ze niet aan het *eind*, maar aan het *begin* van hun strijd om elkaar eerlijk lief te hebben en bij te staan.

Van de apostel Paulus is bekend dat hij plotseling is bekeerd.

Hij was een felle vijand en vervolger van Jezus Christus.

Hij werd een vriend en volijverig prediker van het evangelie.

Er zijn nog al eens mensen jaloers geweest op die bekering van Paulus.

Voor hun besef was Paulus klaar; hij was krachtadig bekeerd.

Hij was niet meer uit de hand van zijn Meester te rukken.

Inderdaad, de apostel leefde uit de volle zekerheid en wist dat niets hem kon scheiden van de liefde van Christus.

Het was zijn kracht in de strijd.

Het leven was hem Christus en het sterfven gewin.

Maar dat betekende niet dat de apostel „klaar” was.

In het leven van Gods kinderen is de bekering niet het eind, maar het begin.

Het is te vergelijken met het ja-woord in het huwelijk.

De bekeerde, gelovige mens staat voor een ontzaggelijke taak.

De apostel Paulus heeft zich nooit op zijn bekering beroemd.

Het schaamrood breekt bij hem door als hij aan zijn bekering denkt; dan komt die verschrikkelijke tijd, waarin hij een vervolger van de gemeenten was, hem weer voor ogen.

Daarom vergeten wat achter ligt.

Het kon ook, want onze Heiland verwaardigde Paulus dat hij Hem mocht dienen als geen ander van de apostelen.

Welnu, hij wist dat hij uit genade moest leven en nooit kon boeten wat hij had misdreven; maar hij wist ook dat hij uit diezelfde genade zijn Meester mocht dienen en dat was zijn leven.

Als een hardloper in de arena, die niet omziet, maar alleen in de verte de eindstreep onderscheidt en de prijs, die hij kan verwerven, zo werpt de apostel zich op zijn dienst.

Want de bekering is niet het *eind* maar het *begin*.

Zo is het ook in ons leven.

Waartoe de prediking van het evangelie in deze wereld?

Om de mensen tot Christus te nodigen?

Zeker, laten we hopen dat die prediking krachtig klinkt.

Maar laat ons daarbij nooit vergeten dat het komen tot Christus is het begin van een leven naar het evangelie en dat in grote ijver.

Evangelieprediking is roepen onder de heerschappij van Christus.

Het gaat in de bekering niet om de mens, maar om Hem, die wij mogen dienen uit genade in een wereld, die dreigt om te komen in een vuilheid en ellende, waarin velen behagen hebben.

Bekering is opstaan uit de dood en jagen naar het doel tot de prijs der roeping Gods.

H. J. v. d. Kwast.

Niet voor niets is het leerplan van de scholen voor voortgezet onderwijs met ingang van september 1967 gewijzigd. Dan zullen in de beide hoogste klassen de laatste vijftig jaar behandeld worden, en kan er meer aandacht besteed worden aan de periode, die nu soms dreigt verwaarloosd te worden: de Tweede Wereldoorlog, om van de tijd daarna maar te zwijgen. Nu weet men soms meer van de eerste dan van de tweede wereldbrand...

In de laatste vijftig jaar is er meer gebeurd dan in eeuwen daarvoor, de wereld is klein geworden en de wereldgeschiedenis daardoor zo uitgebreid.

De tieners zullen dus in de toekomst de contemporaine geschiedenis heel grondig moeten kennen, aangevuld met een aantal onderwerpen uit vroeger eeuwen.

Maar hóe moet het verteld worden, het verhaal van vijf jaar bezetting, vijf jaar van lijden, medelijden en zich onttrekken aan het lijden? Vlak voor de herdenking van vorig jaar poneerde een Joodse lerares deze stelling bij haar promotie: het uitweiden over de Tweede Wereldoorlog bij het geschiedenisonderwijs is niet het aangewezen middel tot het kweken van historisch bewustzijn bij de schoolgaande generatie en werkt bovendien op een gevaarlijke wijze op de sensatiezucht en de gevoelens van valse romantiek bij de leerlingen. Deze stelling was een knuppel in het hoenderhok der historici en veroorzaakte een hele rel. De stelling werd bij de promotie niet aangevallen, ook niet door prof. Presser, wiens boek *Ondergang* in de discussie betrokken werd. Het lijden van het Joodse volk zou door hem en ook door de t.v.-uitzendingen van dr. De Jong, die door de journalist Jan Rogier „de grootste schoolmeester in Nederland” genoemd is, commercieel gemaakt zijn. We zouden het niet graag nazeggen, al begrijpen we wel waarop deze lerares doelt. Men kan zo heel gemakkelijk de sensatiezucht prikkelen, menige schrijver en uitgever heeft er zich schuldig aan gemaakt. Ook veel leraren en onderwijzers.

Het gevaar dat valse romantiek aangekweekt wordt, is stellig niet denkbeeldig. Het debat over haar stelling was rondom de herdenking van 1965 heel emotioneel, omdat er mensen zijn, die zeggen dat men er nu maar mee op moet houden en in Duitsland was het debat over de verlenging van de verjaringstermijn nog maar net achter de rug.

Wordt in deze stelling niet een veel wijder veld van het verleden aangeraakt? De gevaren en de moeiten van het vak geschiedenis worden hierin aangewezen. Het is niet zo eenvoudig het verleden voor pubers te laten leven, niet zo eenvoudig het „historisch bewustzijn” te ontwikkelen! Ik sta na twee wereldoorlogen ook anders tegenover al de heldenverhalen van vorige eeuwen. Was er voorheen niet veel valse romantiek in het verhaal over middeleeuwen, tachtigjarige oorlog, Van Speyk, die de lucht in vloog, enzovoort? Er is op dit punt inderdaad nog veel te doen, gelukkig bezint men zich op deze vragen en de stelling heeft daartoe een bijdrage geleverd. Het gaat ons om de drijfkrachten in de geschiedenis en daarbij mogen we ons niet door een wit-zwart schema laten leiden.

Maar hoe moet het dan, als alle heldenverering gemeden moet worden, vooral de verheerlijking van het dappere Nederlandse volk? Eerlijkheid in het verhaal is de eerste opdracht voor de verteller en die kan alleen maar betracht worden, als hij veel van het verleden weet, als alle schuilhoeken bekend worden. Het is met name de opdracht voor de christen-verteller, en deze heeft op dit punt vaak gefaald. Veel boekjes over 's lands historie zouden daarvan het bewijs leveren, ook die over 's lands kerkelijke historie.

Soberheid is een eerste vereiste, vooral als de tijdgenoot zelf gaat vertellen. Dat is natuurlijk heel belangrijk. Willen we weten, wat er is ge-

4-5 mei en onze „tieners”

„Waard is het, vijf jaren gesmacht te hebben,
Nu opstandig, dan weer gelaten, en niet
Een van de ongeborenen zal de vrijheid
Ooit zo beseffen”.

Dit zijn dichtregels van de dichter Bloem, die in het grootse uur van de bevrijding reeds zag de moeiten van de herdenking in de toekomst.

Weer is het de avond van de herdenking der gevallen, de woensdagavond zal de slachtoffers van de vijf bittere oorlogsjaren zijn gewijd. Plichtmatig, of omdat men er behoefte aan heeft? Op het mausoleum in Ede staan de Schriftwoorden: Vertelt uw kinderen daarvan en laat het uw kinderen hun kinderen vertellen en derzelver kinderen aan een ander geslacht., Joël 1 : 3. Heeft u het gedaan, beste vader en grootvader? Of heeft u het de radio en de t.v. laten doen, die ons

naar verre landen voerde, naar het oosten, waar de Russen zo onnoemelijk veel geleden en zo dapper gestreden hebben? Of naar het kamp van de Joden in Theresiënstadt in Tsjecho-Slowakije? Heel Europa leed en bloedde uit vele wonden. Wat heeft het uw tiener gedaan, die verhalen door uzelf verteld of op het scherm gezien? Zeiden ze misschien: dit lezen en zien we elke dag, we zijn er aan gewend geraakt? Daar zitten we midden in de problemen.

Hoe vertellen we het onze jongeren? Een derde van ons volk heeft de oorlogsjaren niet mee-beleefd, heeft geen ervaringen waardoor ze voor-goeed aan die vijf jaren gekluisterd zijn. Maar zij ondervinden met ons de gevolgen van wat Hitler ontketend heeft en dat moeten ze weten. Maar hoe kwam die man dan aan de macht en wat hebben de mogendheden gedaan om dat te voorkomen? zullen ze vragen...

beurd, dan kan degene, die erbij betrokken was de beste verteller zijn. En verder is het een weldaad als in de archieven het materiaal gevonden wordt waarmee de nakomeling het verhaal kan maken.

We willen op een paar boeken, die vlak voor of vlak na de herdenking-1965 verschenen zijn, de aandacht vestigen. Er zijn enkele verschenen, die heel geschikt zijn om aan jongeren cadeau te doen. Dan denk ik allereerst aan de in boekvorm uitgekomen feuilleton uit 'Trouw' "Vogelvrij", het authentieke verhaal van **P. J. Stavast**. Het boek draagt nu de titel: **Een doorgewone KP-er**, een heel juiste titel. Als de jongelui dit gelezen hebben, hebben ze een onopgesmukt verhaal in zich opgenomen van een eenvoudig man die zijn plicht doet. Het is beslist geen helden-epos. De schrijver draagt het op aan de 22 gezinnen, die hem geherbergd hebben, staat op de titelpagina, die ook de foto van de kp-ers van de "Overval" bevat: de groep van Piet Kramer (de heer Oberman uit Dokkum). Stavast heeft het verhaal niet willen onthouden aan zijn kinderen en daarom zijn belevenissen, van mei tot mei, opgeschreven. We zijn blij met dit sober relaas van de marechaussee uit Finsterwolde, die al gauw in het huis van bewaring in Groningen zit. Niet de intelligentie, maar het karakter zou voortaan bepalend zijn, schrijft hij op bladzij 19 en daarvan geven de vijf jaren genoegzaam bewijs! Hij komt in Vught, na de meistaking, dan in de gevangenis in Utrecht, waaruit hij weet te ontvluchten, scharrelt dan rond in Groningen en Helpman, waar onder anderen broeder Jansma, de op Koninginnedag geridderde beste broeder, hem onderdak verleende. De schrijver noemt de mensen bij hun eigen naam, als ze "goed" waren tenminste; de slappen spaart hij door dat niet te doen! Dan komt hij in Friesland terecht, in de groep van Kramer, over wiens beroemde overval op de gevangenis al eerder een boekje (en een film) verschenen is.

We gaan het verhaal niet tot in de finesses vertellen, de grote lijn, hier gegeven, zal voldoende zijn. Men krijgt een goede kijk op het leven van een ondergrondse werker, op de helpers en op heel de sfeer van een onzekere tijd. Het is een aanwinst in dit genre. De ware werker in de illegaliteit doet het zó, of zwijgt. Gelukkig voor ons, dat er zijn, die het verhaal van hun leven durven opschrijven, het beeld van de oorlogsjaren wordt er alleen maar scherper door. Het is te hopen dat er nog velen zullen zijn, die daartoe komen, ook uit eigen kring. Wij hebben niet veel te bieden aan de kinderen-van-na-1950 Het boek had ook al spoedig een tweede druk.

Er zijn nog twee boeken, die zeer de moeite waard zijn. Daar is het door twee ondergrondse werkers geschreven "**De lange Nacht**". Een trefende titel voor een boek over de periode 1940-1945. In het voorwoord schrijven de auteurs Mathieu Smedts en C. Troost, dat ze hun persoonlijke ervaringen wilden combineren met verhalen over de gebeurtenissen van die jaren. De ouderen kunnen die ervaringen dan toetsen en de jongeren zullen hopen ze iets meer van die barre tijd verstaan. Ook dit werk beschrijft de geschiedenis van mei tot mei, ja ook de tijd die eraan vooraf gaat en die we zo weinig meer begrijpen. Vooral uit de beschrijving van die eerste hoofdstukken kan men opmaken, dat de auteurs geen bewonderaars zijn van de leidende figuren van die jaren, van wie er velen waren, die niet wisten wat ze moesten doen in het eerste jaar van de bezetting. Het boek is bij de Arbeiderspers uitgegeven en dat zegt de lezers van 'Opbouw' wel voldoende. Maar om die reden moet u het niet laten liggen, een boeiend verhaal zou u ontgaan, met name de journalist Smedts vertelt ons interessante dingen uit het verzet in Brabant, het land van zijn jeugd. Troost vind ik minder in zijn hoofdstukken, al zijn de ervaringen, bijvoorbeeld die met betrekking tot de oprichting van 'Vrij Nederland' in 1940, het lezen waard. Hij werd al vroeg gepakt en bracht een groot deel van de oorlog in gevangenschap door. Het laatste hoofdstuk, "De donkerste uren", bevat gedeelten uit het dagboek van zijn vrouw, die de hongerwinter in Amsterdam meemaakt. Het is opnieuw schrijnend, dat daarin ook deze passage voorkomt: De Gereformeerde kerk is intussen aan 't scheuren. Ze zijn beslist niet lekker". En dan volgt er nog meer, dat ik hier niet overschrijf. Dit is al genoeg en geeft voldoende stof tot overdenking. Hoe moest de gewone kerk-ganger het anders zien? En hebben "tienaers" het met dit gegeven uit de oorlogstijd ook niet moeilijk? Er zijn er die zeggen: ik neem het niet, als ik alles uit die jaren lees en hoor hoe de mensen toen opgejaagd werden, dan is het voor mij on-

Tot de doden

**Wij kunnen u niet meer bereiken,
wij komen een zintuig te kort,
wij leggen ons neer bij de feiten
dat gij minder en minder wordt.**

**De enkele keren dat ge
in dromen ons nog verschijnt,
wordt gij al ijler en ijler
tot ge voor altijd verdwijnt.**

**Straten houden uw namen
voor heden en morgen in stand,
maar onze kinderen brengen
ze niet meer met u in verband.**

**Het land ligt nog net als het toen lag
van polder tot polder te kijk;
de mensen die er in wonen
blijven zichzelf gelijk.**

**Maar eenmaal per jaar is de stilte
tot den hemel toe van u vervuld
en belijden wij zonder woorden
onze dankbaarheid, onze schuld.**

Ed. Hoornik

begrijpelijk, dat dit heeft kunnen plaatsvinden. En ouderen zeggen het evenzeer. Wat een extra pijn is er door deze kerkscheuring aan het oorlogsleed toegevoegd.

Er is een boek met de titel: Ik néém het niet! Hoogtepunten uit het verzet 1940-1945. De titel zal de jonglui stellig aanspreken. Evert Werkman heeft hierin alle facetten van de bezettingstijd laten uitkomen. Het is dus niet een door hem geschreven werk, maar een bundeling van gedeelten uit reeds gepubliceerde geschriften. De laatste twee boeken hebben dus veel met elkaar gemeen, maar beide zijn boeken, die in een behoefte voorzien. Vóór 1970 zal er wel niet veel meer over deze tijd verschijnen.

Zo is er een en ander waarmee u uw kinderen kunt instrueren. Laten ze ermee geconfronteerd worden en helpt u hen bij het lezen van deze lectuur. Het zijn verhalen over gewone mensen die hun plicht deden, toen velen die plicht verzaakten. Er waren veel jonge mensen onder en dat zal de jongeren van nu iets te zeggen hebben. En niet minder, dat ouderen en jongeren samen een duivelse leer bestreden. Het kan ook nu karaktervormend werken. De jeugd van nu is niet minder en niet anders dan die uit de jaren van de illegaliteit.

(Ongecorrigeerd.)

Helpman.

A. Plaatsman

Besproken werden: P. J. Stavast - Een doorgewone KP-er, 1965, 2e druk, 252 pagina's. Uitgeverij Bosch en Keuning, Baarn. f 8,90. Mathieu Smedts en C. Troost - De lange Nacht, 1965, 302 pagina's, Uitgeverij "De Nederlandse Arbeiderspers", Amsterdam. f 14,90. Evert Werkman - Ik neem het niet!, 1965, 368 pagina's. Uitg. A. W. Sijthoff, Leiden. (Onder auspiciën van de Commissie Samenwerkende Verzetsorganisaties.)

De wereld van nu

In Opbouw van de vorige week namen we een opstel over van een vrijgemaakt student waarin deze een beeld gaf van de houding der gereformeerde studenten van vandaag ten aanzien van de kerk.

Een hoofdmoment van wat hij daarover opmerkte was dat, globaal genomen, de kerk geen of weinig besef, en dus ook geen belangstelling, en daarom ook geen boodschap had ten aanzien van de reële vragen waarmee de studenten van onze dagen, speciaal de gereformeerde, onontwikkbaar worden geconfronteerd. Daarbij gaat het volgens hem in de eerste plaats over de vraag hoe men christen kan en moet zijn in onze zich steeds meer saeculariserende wereld.

Het is gewenst, ja zelfs zonder meer noodzakelijk, en dus ook een **plicht**, dat allen die in de kerk verantwoordelijkheid dragen, op een opmerking als deze — misschien mag ik wel zeggen: deze **noodkreet** — ingaan.

Helaas werd en wordt dat dikwijls niet gedaan. Opmerkingen, vragen, kritiek als de genoemde werden en worden vaak als uitingen van onverschilligheid, van liefdeloosheid, ja, zelfs van haat jegens de kerk geïnterpreteerd. En ze werden en worden mee daarom veelal met een machtsspreuk van de tafel geveegd. De mensen die ze lanceerden kregen bovendien dikwijls ook nog één of meer, al of niet gezalfde, „sneren" te verwerken.

Het is evenwel een eerste vereiste van echt, van gezond, van vróóm kerkelijk leven nauwkeurig acht te geven op de kritiek welke op de kerk wordt uitgebracht. Het is immers met de kerk precies als met de gelovigen, de kerkleden: ze bezit maar een klein beginsel van de van haar door God gevraagde gehoorzaamheid. Ze struikelt dagelijks „in velen". En daarom heeft ze kritiek nodig. Als ze die in zelfvoldaanheid afwijst, en daarbij misschien ook nog gaat jammeren over smaadheid lijden om Christus' wil, staat het er niet best met haar voor.

In de eerste plaats heeft de kerk de kritiek nodig welke opkomt uit en gedragen wordt door de liefde voor het volk Gods.

Van dit soort kritiek is de bijbel vol. Ze is meestal alles behalve mals! Ja soms onvoorstelbaar scherp. Maar het motief ervan is liefdevolle zorg voor de broeders. En het doel de bekering en redding van de kerk. Door profeten en apostelen wordt, als men hun woorden „kwantitatief" taxeert, zelfs veel meer kritiek op de kerk geuit dan dat haar lof wordt toegezwaaid.

Maar ook de kritiek van de mensen die onverschillig voor haar zijn of haar zelfs haten, moet de kerk ter harte nemen. Want niet alleen de liefde, óók de haat heeft scherpe ogen.

Toen Jezus nog op aarde was hadden zijn vijanden dikwijls veel beter dóór wat Hij bedoelde en doen zou dan zijn discipelen. Vijanden van de kerk hebben vooral een fijne feeling voor de waarachtigheid van de kerk. Zij doorzien het vaak onmiddellijk als de kerk en de kerkmensen anders zijn en anders doen dan zij preken en spreken. Mr. dr. Van den Bergh — meermalen genoemd: het geweten der Doleantie — drong er steeds op aan dat de kerk vooral zou luisteren naar wat haar vijanden over haar zeggen. Want de kerk moet het licht der wereld zijn. En het is heel erg als zij door de wereld terecht wordt gesignaleerd als een walmende, kwalijk riekende vlam!

De student sprak over de wereld van vandaag.

Het is geen kleinigheid daarover iets zinnigs te zeggen. Want het staat zonder meer vast dat de wereld van nu een chaotische, door een wirwar van veeloortige, tegen elkaar opbotsende machten, krachten, belangen, stromingen, ideologieën, beheerste — en uiteengescheurde! — werkelijkheid is.

Als men over onze wereld spreekt moet men zich, geloof ik, vóór alles realiseren dat deze in een bepaald opzicht meer dan ooit een éénheid is. China ligt momenteel veel dichterbij ons land dan vóór de oorlog Denemarken. En de afstand tussen Amsterdam en New York is kleiner dan die tussen Amsterdam en Groningen vijftig jaar geleden. Wat in een of ander land gebeurt heeft daarom onmiddellijk zijn repercussies in heel de wereld. Door radio en televisie zijn we er overal vlak bij en zitten we er om zo te zeggen bovenop.

In een toonaangevend Duits zendingstijdschrift las ik zo juist een artikel van een China-kenner. Hij wees daarin op de enorme economische ontwikkeling die momenteel in de volksrepubliek China te constateren is. In onlosmakelijk verband daarmee is daarin een gestadige groei van politieke macht. Deze wordt bovendien steeds krachtiger onderstreept door een gestadig voortgaande militaire machtstoename. Daarom zijn om maar iets te noemen de dagen van de Britse kroonkolonie Hongkong geteld. De leiders daarvan weten dat. En de regering van Engeland ook! Zolang China in zijn opgelegd politiek isolement de koloniale status van dit vreemde

schiereiland met zijn miljoenenstad, zijn enorme industriële en commerciële expansie als plaats van direct contact met het Westen nuttig acht, blijft die voortduren. Maar ook geen dag langer! En wat zullen de gevolgen zijn van de annexatie van dit wonderlijke steunpunt van het Westen in het Oosten? En wat zal er gebeuren als China met zijn bevolking van bijna een miljard, zijn groeiend leger en atoombommen tot die fabelachtige ontplooiing komt waartoe het dank zij zijn hulpbronnen, de intelligentie van zijn leiders, het idealisme en fanatisme van zijn bevolking en de werkdrijf van zijn arbeiders eenmaal zeker komen móét?

Gisteravond hoorde ik in een televisie-uitzending betogen dat de ontwikkeling van de verhouding tussen blank en zwart in Zuid-Afrika een wereldprobleem is. Nu reeds voelen alle volken zich daarbij betrokken. Wat zal er gebeuren indien de spanning in Zuid-Afrika blijft voortbestaan als over tien, twintig jaar de zwarte volken ook een politieke en militaire macht zijn geworden? Hoe men ook over de apartheidspolitiek moge oordelen: dat dat wat in Zuid-Afrika aan de orde is een wereld-probleem vormt, staat vast.

En zo kan men voortgaan.

Staat het met Vietnam niet net zo? En was het met de crisis rond Cuba voor enkele jaren anders? Er zijn bijna geen exclusief nationale problemen meer.

Wereldprobleem nummer één is evenwel zonder twijfel de situatie van de onderontwikkelde volkeren. De ontstellige wanverhouding tussen de materiële goederen welke ter beschikking staan van het Westen en die waarover de volkeren van Azië, Afrika en Zuid-Amerika beschikken wordt, ondanks alles wat gedaan wordt, steeds weezinwekkender en dreigender.

In de negentiende eeuw kenden alle volken van het Westen hun „sociale kwestie”. Zij bestond hierin dat de overgrote massa's, van deze volkeren beschouwd en gebruikt werden als een middel om, zoals Kuyper dat eens uitdrukte, het kapitaal van een welgedane bourgeoisie te voeden. Om daarna, als ze daartoe niet meer in staat waren, weggeworpen te worden en te verzinken in het moeras van het proletariaat! Of anders gezegd: in de vorige eeuw leefden in de volkeren van het christelijk Europa de overgrote massa op een voluit beneden-menselijk niveau! Zij konden aan het echte mens-zijn niet toekomen. De middelen daarvoor werden haar door een kleine, alle macht, invloed en kapitaal bezittende, minderheid onthouden. Deze ellendige, God- en mensonterende situatie leidde in Europa tot een golf van verschrikkelijke, soms zelfs bloedige revoluties.

Maar vergeleken bij de „sociale kwestie” welke op dit moment in de wereldbevolking huiveringwekkend en dreigend voor ons opdoemt was wat in het Europa van de vorige en het begin van deze eeuw werd gezien niet meer dan kinderspel! We kunnen alleen maar huiveren bij de gedachte, wat er eenmaal geschieden zal als de mensenmassa's die de vruchtbaarste en de meest grondstoffenrijke landen der wereld bewonen, maar door de volkeren van Europa en Amerika soms onbarmhartig werden en worden geëxploiteerd (zo zelfs dat ze chronische honger lijden) — eenmaal de rekening aan het in hun oog nog steeds christelijke Westen zullen presenteren. Oe Tant, de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, verklaarde dezer dagen dat veel meer dan ideologische en rassistische tegenstellingen de kloof tussen de „haves” en de „have-nots” momenteel de grote bedreiging voor de wereld-vrede is.

De wereld van nu is er een vol ellende en onrecht en daarom is ze ook vol dreiging. Speciaal voor het „beschaafde”, „gecultiveerde”, „christelijke”, blanke Westen.

Beseft men deze dingen in ons volk.

Beseft men deze dingen in onze kerken, die kerken van Christus willen zijn?

Ik herinner nu een toernig maar vooral ook sarcastisch krantenartikel uit de jaren vóór de oorlog. In de gemeenteraad van Amsterdam — ook toen een exquis gezelschap van „vroede vadersen” — had men dagenlang gediscussieerd over de vraag of een tramkaartje al of niet één cent meer zou kosten. En in verband daarmee werd er toen op gewezen dat in die dagen in Duitsland maand na maand nieuwe grijs-gauwe horden werden gedruild en duizenden kanonnen, bommenwerpers en Messerschmidts de fabrieken uitrolden om Europa in de klauwen van Hitler te brengen. — We hebben het in de veertiger

jaren wel afgeleerd over een tramkaartje van tien of elf cent te vechten!

En is de situatie nu beter?

Is momenteel niet iets aan de gang dat veel en veel erger is?

We beleven in het Westen het beschamende schouwspel van rijke mensen die verbeten vechten om nóg rijker te worden, van genieters die naar nog meer genot hunkeren. De productie, de gehele economie, ook de landspolitiek — let maar eens op de verkiezingsreclame! — moet naar de wens van de grote massa gericht worden op een steeds rijker maken van wie reeds rijk zijn, op een aangenamer maken van het leven daar waar het reeds zeer aangenaam is, op een versnelling van de toename van de materiële goederen waar deze groei nauwelijks meer bij te houden is.

Maar men vergeet, of wil er niet aan denken, dat deze steeds toenemende weelde de kloof tussen de bezitters en de niet-bezitters in onze wereld steeds groter maakt. Want de voortdurend toenemende rijkdom van het Westen is er mee de oorzaak van dat de prijzen van de industrie-goederen die de ontwikkelingslanden vóór alles nodig hebben steeds hoger worden. Die rijkdom maakt dat de ontwikkelingslanden voor de produkten der rijken steeds meer zweet en grondstoffen moeten betalen. Grondstoffen waarvan de prijzen door de „rijken” ook nog zoveel mogelijk worden gedrukt! Bovendien stromen vele miljoenen die voor de ontwikkelingshulp worden uitgegeven in de vorm van winsten, inflatie, rente, lonen, aflossing voor een belangrijk deel weer naar het westen terug.

Beseffen wij iets van de ontzaglijke ernst van dit wereldprobleem?

Staan wij daartegenover in de gestalte van Christus?

Onlangs hoorde ik het volgende verhaal: Bij een bespreking over de lonen in een bepaalde bedrijfstak ging het over de vraag of men bij behoud van de bestaande lonen niet een kleiner aantal uren kon werken. Een der aanwezigen lanceerde toen de idee om de in feite gevraagde loonsverhoging toe te kennen, maar het aantal werkuren te handhaven, om dan wat op deze wijze weer werd verdiend voor de ontwikkelingshulp af te staan. De werkgevers zouden dan een gelijkwaardig bedrag voor hetzelfde doel ter beschikking stellen. De leiders van de werknemers wezen evenwel deze idee radicaal af! Zo iets konden zij aan hun mensen niet „verkopen”.

Is dit incident niet een symptoom en een typering van de westerse mentaliteit in deze?

En staat men in feite in deze kerken niet evenzo tegenover de verbijsterende nood van een groot deel der wereldbevolking?

Is er niet een verregaande onverschilligheid ten aanzien van hen die mee ten gevolge van de moderne communicatiemiddelen onze in ellende verkerende „naasten” zijn geworden?

En is het dan te verwonderen dat jongeren die er iets van verstaan wie Jezus Christus is en wat Hij van zijn discipelen vraagt verontrust en teleurgesteld zijn over wat zij in de kerk, en de gelovigen in deze ontdekken?

Is deze teleurstelling en verontrusting niet juist een moedgevend verschijnsel?

C. V.

Kerkelijk Leven

Buitengewone synode?

Wij lasen in de pers dat door de deputaten-curatoren pogingen worden ondernomen een 'buitengewone' synode samen te roepen in verband met de voorziening in de komende vacature prof. dr. H. J. Jager.

Wij waarden de haast der curatoren.

De goede voortgang van het onderwijs aan de Hogeschool vergt spoedige voorziening.

Maar een buitengewone synode kent artikel 50 van de kerkerde niet.

Het zegt: „De nationale synode zal ordinaarlijk alle drie jaren eens gehouden worden, ten ware dat er enige dringende nood ware om de tijd korter te nemen.”

Dat kan dus.

Maar dan een gewone synode.

Waar de kerken alle zaken, die aan de orde kunnen komen aan de orde kunnen stellen.

Zo dat de synode i.p.v. in 1967 in 1966 samenkomt. En daarna weer in 1969.

Zo geschiedde het weer na de vrijmaking.

De synode van Groningen 1946 besloot dat de generale synode weer zou samengeroepen wor-

TE BERDE

De nabeschouwingen over de verkiezingen zijn nog niet ten einde. Terecht. De uitslag is wel zo opmerkelijk dat het de moeite waard is de uitslag zo indringend mogelijk te analyseren.

Men is het er vrijwel over eens dat de t.v. een rol gespeeld heeft in de verkiezingsuitslag, al is men het nog niet eens over de vraag welke rol precies. Deze verkiezingen kunnen wat ons land betreft wel de eerste t.v.-verkiezingen genoemd worden.

Merkwaardig is echter het feit dat juist die partijen die het meest over radio en t.v. kunnen beschikken, zoals P.v.d.A. en K.V.P., de grootste verliezen geleden hebben. De commentatoren komen tot de conclusie dat aan de ene kant de leidinggevende politici niet met de t.v. weten om te gaan en aan de andere kant dat de links gerichte rubrieken die zich met het nieuws en de politiek bezig houden een averechtse werking op het publiek hebben gehad. Overigens zijn er ook nog steeds politici die de schuld bij het publiek zoeken allereerst en niet allereerst bij zich zelf.

Dat de leidinggevende politici niet met de t.v. weten om te gaan lijkt mij geen houdbare stelling, in ieder geval een niet bewijsbare stelling. Vondeling en Toxopeus, Roolvink en Biesheuvel voelen zich kennelijk op hun gemak als ze in de schijnwerpers zitten en weten wel te antwoorden.

Dat de links gerichte rubrieken van achter het nieuws e.d. een rol hebben gespeeld lijkt me wel duidelijk. Mijn ervaring is als ik kijk, dat ik een afkeer krijg van deze dames en heren vanwege de onsportieve en hatelijke wijze waarop ze mensen en dingen weten af te kraken. Zelfs is die afkeer er, als ik het eens ben met de kritiek. Een heel duidelijk voorbeeld was het onderhoud dat Mevr. Bouwman had met de burgemeester van Amsterdam over de relletjes in de hoofdstad. De kennelijk nadelige positie waarin deze gezagsdrager gemanoeuvreerd werd - waarin hij zich overigens ook liet manoeuvreren - wekte afkeer voor haar, die de vragen stelde. Wat wel niet haar bedoeling geweest zal zijn.

Te vaak worden mensen aangevallen zonder dat ze gelegenheid ontvangen te antwoorden. En ook als men het eens is met de aanval wekt dat afkeer en verzet. Op de avond van de uitslag van de verkiezingen zei één van de t.v.-commentatoren dat het vrije woord een slechte verkiezingsuitslag wel waard was. Maar hij realiseerde zich kennelijk niet dat de verkiezingen voor een deel juist ook een reactie waren op het feit dat er voor de t.v. juist geen sprake is van het vrije woord. Wel vrije woord voor enkelen, maar voor de meeste gevallen niet. De voortdurende aanvallen op leden van het Koninklijk Huis zijn daar een voorbeeld van. Zij kunnen niet reageren! En toch maar aanvallen. Op die zelfde avond van de verkiezingsuitslagen trachtte een interviewer ook Koekkoek dingen te laten zeggen, die hij niet wilde zeggen. Het resultaat was dat mijn sympathie op dat moment uitging naar Koekkoek, hoe weinig sympathie ik verder voor zijn persoon en streven ook kan opbrengen.

In zoverre de verkiezingen een reactie waren op de dictatuur van deze rubrieken is de uitslag een gunstige en verblijdend. Men laat zich kennelijk niet alles wijsmaken.

Overigens bewijzen dan deze verkiezingen dat een kabinetscrisis om het radio- en t.v.-bestel wel degelijk de moeite waard was. Op het moment zelf bestond er bij velen, bij mij zelf ook, twijfel over de vraag of een dergelijke zaak wel de moeite waard is om een kabinetscrisis over te riskeren. Maar het is nu wel duidelijk geworden. Wat zou ons te wachten staan als louter winstbejag de uitzendingen zou bepalen of als één richting de uitzendingen zou beheersen. Het bestel is kennelijk nog niet zo slecht. Maar wel is kennelijk slecht de invloed van de leden van de omroepverenigingen op het dagelijks beleid. Anders zou er niet zulk een grote discrepantie kunnen zijn tussen de reacties van de kiezers en de politiek van de omroepverenigingen.

A.

den in 1949. Door het overlijden van prof. dr. S. Greijdanus moest een hoogleraar worden benoemd. Prof. Greijdanus overleed in mei 1948. Op 19 oktober 1948 was er een vervroegde synode, maar een gewone synode, met een volledig agendum. En deze bepaalde dat de volgende synode zou samenkomen in 1951. Gelijk geschied is. Te Kampen.

De Kamper synode bepaalde dat de tijd van samenroeping der volgende zou zijn: „begin juli van het jaar door de kerkenordening bepaald.” Acta artikel 194.

Toen stierven in 1952 prof. dr. K. Schilder en prof. B. Holwerda, in maart en april. Op 14 oktober kwam de synode, dus binnen het jaar, samen te Berkel. En deze synode, een vervroegde synode met een gewoon agendum, bepaalde dat de volgende synode zou samenkomen „begin juli van het jaar, door de kerkenordening bepaald.” Acta art. 157. Gelijk geschiedde.

Zo behoort het ook nu.

Een gewone synode, vervroegd samengeropen in 1966. En de volgende niet in 1967, maar in 1969.

Anders dreigt het gevaar dat de datum van samenroeping ener synode een speelbal wordt

van mogelijk verkeerde krachten in de kerken.

Men houde zich in alle situaties, zeker in moeilijke, aan de orde.

In dit jaar dus een gewone synode, vervroegd bijeengeroepen. Daarna in 1969.

G. Visee

Niet hooggevoelende

„Overigens, wij weten hoe hard wij elkander nodig hebben. Wij weten af te geven op de toon van het oude „wij, Calvinisten”! Soms zeggen we kort daarop: „wij, vrijgemaakten”. Moge God ons geven te beven voor de vermaning van het: weest niet hooggevoelende, maar vrees. En geve Hij ons, zó op ons stuk te staan (ook wij zijn dat van plan!), en zó elkander lief te hebben en onze roeping te verstaan, en onze tijden af te meten, dat een volgende synode minder problemen, maar nóg meer vreugden zal ontvangen van de Koning, die in alle eeuwigheid leeft.”

Alzo sprak prof. dr. K. Schilder op 24 oktober 1951, vijf maanden voor zijn dood, op de synode van Kampen.

G. Visee

sacrament heeft de Here de predikanten geroepen. De meerdere vergaderingen hebben meermalen de dienst des Woords aan zich willen trekken met hun bidbrieven, open brieven, getuigenissen, kanselboodschappen en misschien nog wel meer vormen. En ze eisten soms op hoge toon dat in de samenkomst der gemeente de dienaar des Woords ter zijde zou treden en het woord geven aan de synode om de gemeente te onderwijzen en te vermanen. De dienaar des Woords mocht dan spreekbuis van de synode zijn.

Opzicht en tucht zijn kerkelijke zaken maar voor het oefenen van opzicht en tucht heeft de Here de opziens der gemeente geroepen en geen meerdere vergaderingen. Maar meerdere vergaderingen hebben meermalen opzicht en tucht aan zich willen trekken en zich willen stellen boven de opziens der gemeente. In de acta van de synode van de niet vrijgemaakte kerken (1946) lezen we: „Aan een meerdere vergadering kan het recht niet worden ontzegd op eigen initiatief een zaak als de handhaving der leer aan de orde te stellen omdat zulk een gedragslijn in overeenstemming is met de praktijk in onze kerken en daartegen geen bezwaren aan Schrift en belijdenis ontleend zijn in te brengen.” Indien men die regel volgt is de baan vrij en kan elke meerdere vergadering haar gang gaan. Handhaven van de leer is alle dagen nodig en alle dagen is de leer in gevaar. Dat heeft Paulus al gezegd tegen de ouderlingen van Efeze, maar de apostel riep geen meerdere vergaderingen om de leer te handhaven maar de ouderlingen zelf. Wanneer de meerdere vergaderingen het recht van initiatief hebben tot het handhaven van de leer kunnen ze altijd constateren dat de leer in gevaar is en dat tot handhaving van de leer niet alleen de predikant maar ook de ouderlingen moeten worden afgezet. En dan doen de deputaten van de synode in de kerken wat eertijds de stadhouder in de steden deed: de wet verzetten. Wanneer de praktijk in de kerken de regel wordt waarnaar men handelen moet, dan is elke afwijking en elke zonde gewettigd. Maar de Here heeft ons een andere regel des levens gegeven dan de praktijk. Marnix van St. Aldegonde reeds heeft er terecht op gewezen dat indien in de kerken alles wet en van kracht is waartegen uit de Schrift geen bezwaren zijn in te brengen, de kerkelijke vergaderingen in de kerken dezelfde macht hebben als de koningen en de stadhouders in de rijken van deze wereld, want aan de wetten des lands behoeft ook niemand zich te onderwerpen indien die wetten strijden met de Schrift. Bovendien hebben de broeders te Utrecht '46 zich vergist toen ze zeiden dat tegen het tuchtrecht der meerdere vergaderingen geen bezwaren aan de Schrift ontleend zijn in te brengen. Aan de Schrift is dit bezwaar te ontleen dat de Schrift voor het oefenen van opzicht en tucht en voor het handhaven van de leer de opziens der gemeente roept en geen meerdere vergadering. En dat is ook al genoeg uit de Schrift ertegen ingebracht.

Wie maakt het agendum op van de meerdere vergadering?

Het antwoord op deze vraag is nog al eenvoudig en voor de hand liggend, het agendum van een meerdere vergadering wordt opgemaakt door hen die de afgevaardigden benoemen en die afgevaardigden instrueren. De kerkenordening is op dit punt duidelijk. We lezen in art. 33: „Die tot de samenkomsten afgezonden worden zullen hun credentiebrieven en instructiën, ondertekend zijnde van degenen die ze zenden, medebrengen.” In de instructie staat de opdracht waarmee de afgevaardigden gezonden worden. De afgevaardigden moeten zich aan hun instructie houden. Dat doen ze niet wanneer ze zelf de instructie gaan uitbreiden of toelaten dat anderen hun instructie uitbreiden en zij ter vergadering dingen doen en behandelen waarvoor zij geen opdracht hebben ontvangen van die hen zenden. De kerkenordening zegt duidelijk dat dat niet moet gebeuren. De zaken die zij ter vergadering behandelen moeten krijgen ze aangewezen door die hen zenden. Men kan met alles knoeien, ook met art. 33 van de kerkenordening, en in de instructie zetten: „Doet maar ter vergadering wat uw hand vindt om te doen”, en dat nog aanvullen met de verzekering: „Wij zullen alles voor vast en bondig houden wat daar besloten wordt.” Maar zo'n instructie is geen instructie, bij zo'n instructie laat men het instrueren aan anderen over. De kerkenordening zegt het anders.

De afgevaardigden naar de generale synode worden gezonden door de particuliere synoden. De particuliere synoden maken het agendum van een generale synode op. Wat niet van enige particuliere synode komt hoort op het agendum van een generale synode niet thuis.

Aantekeningen bij de kerkenordening

XVI

Het agendum van de meerdere vergaderingen

Van het agendum van de meerdere vergaderingen zegt art. 30 van de kerkenordening: „In deze samenkomsten zullen geen andere dan kerkelijke zaken en die op kerkelijke wijze verhandeld worden. In meerdere vergaderingen zal men niet handelen dan 't gene dat in mindere niet heeft afgehandeld kunnen worden of dat tot de kerken der meerdere vergadering in het gemeen behoort.” Uit dit artikel blijkt dat de broeders in de 16e eeuw wel begrepen dat het instellen van meerdere vergaderingen niet zonder gevaar was voor de kerken. Ze waren pas uit de Roomse kerk en rondom was nog alles Rooms. Ze kenden de bisschoppen met de bisschoppelijke macht, en ze kenden de paus met de curie te Rome. Voor de kerken der reformatie waren bisschoppen en curie en paus weggevalen maar er was wel gevaar dat de meerdere vergaderingen de macht van bisschoppen en curie en paus aan zich zouden willen trekken en over de kerken gaan heersen. Ze legden een rem aan: voor de meerdere vergaderingen geen andere dan kerkelijke zaken, en van de kerkelijke zaken geen zaken die een mindere vergadering kon afdoen, of een zaak die tot de kerken der meerdere vergadering in het gemeen behoort. Een tweede rem is de bepaling van art. 41 dat geen van de predikanten tweemaal achtereen tot praeses van de classicale vergadering zal worden gekozen en van art. 35 dat zijn ambt uitgaat bij het scheiden van de samenkomst. Geen bisschop of bisschoppelijk onder wat naam ook en onder welke schijn ook in de kerk des Heren, en naast of boven de opziens der gemeente geen kerkelijke besturen.

Welke zaken zijn kerkelijke zaken en welke niet? Ik heb nooit een lijst van kerkelijke zaken gezien, nog minder een volledige lijst. Een kerk heeft een kerkgebouw nodig en een woning voor de predikant en meestal ook een kosterswoning. De financiën van de kerk moeten goed worden beheerd. Als gevolg daarvan kunnen koop en verkoop en het beleggen van gelden kerkelijke zaken zijn hoezeer de kerken zich er ook voor moeten wachten aan het maatschappelijke leven deel te nemen. Wanneer men leeft uit het geloof en naar de Schrift wijst het leven wel uit wat kerkelijk is en wat niet. Indien men niet sterk is in het geloof en de kennis van de Schrift niet groot is en het inzicht erin niet diep, dan noemt men alles kerkelijk waar men de kerkelijke vergaderingen graag voorspannen wil om zijn doel te bereiken.

Niet alle zaken waar de kerken belang bij hebben zijn kerkelijke zaken. De kerken hebben er groot belang bij dat de kinderen der gemeente goed worden opgevoed en goed onderwijs genieten en de opziens der gemeente moeten deze zaak in gedachten houden en toezien op wat de ouders daarvoor doen, maar opvoeding en onderwijs zijn geen kerkelijke zaken maar zaken voor de ouders. De kerken hebben er groot belang bij dat het land goed wordt geregeerd. Als het

land in verwarring is of de overheid de zonde in bescherming neemt of voorthelpt ondervinden ook de kerken daarvan de terugslag. Maar de kerkelijke vergaderingen moeten niet aan staatkunde doen. De kerken hebben er groot belang bij dat de leden der kerken in de maatschappij naar gerechtigheid worden behandeld maar de kerkelijke vergaderingen moeten niet het werk van de vakorganisaties willen doen. De kerken hebben groot belang bij de beoefening van de theologische wetenschap, maar het beoefenen van de theologische wetenschap is geen zaak voor de kerkelijke vergaderingen, ook niet wanneer ze zich beperken tot het geven van opdracht ertoe, want die opdracht geeft iets te doen, doet het en is verantwoordelijk voor wat er gedaan wordt. Geen enkele kerkelijke vergadering kan de bijbel vertalen of een vertaling van de bijbel toetsen op haar bruikbaarheid, evenmin de psalmen berijmen of een berijming toetsen op haar bruikbaarheid. Het is ook niet nodig. De gelovigen hebben altijd de bijbel kunnen lezen en de psalmen kunnen zingen zonder dat enige synode hun een vertaling of een berijming heeft verschaft. Het catechetisch onderwijs is een kerkelijke zaak maar geen zaak voor enige kerkelijke vergadering. Het is een zaak die de predikanten kunnen afdoen want die hebben het leerambt en zij alleen. De kerkelijke vergaderingen moeten het leerambt niet aan zich trekken, ook niet ten dele door een leerboek voor de catechisatie op te stellen, en, nog erger, de predikanten tot het gebruik ervan te verplichten. Een leerboek voor de catechisatie is geen zaak voor een kerkelijke vergadering. 't Is ook niet nodig. Ik vind de Heidelbergse Catechismus een uitnemend leerboek voor de catechisatie, ook nog voor deze tijd, maar dit leerboek komt niet van enige synode. Indien er voor deze tijd een ander leerboek nodig is en er van de vele die verschenen zijn niet één geschikt is, verwacht men vergeefs een goed leerboek van een synode. Op een synode heeft men toch ook met mannen te doen. Hoe zou het mogelijk zijn dat mannen die als ze geen afgevaardigde ter synode zijn Ursinus en Olevianus niet kunnen overtreffen en het wel zouden kunnen wanneer ze als afgevaardigden ter synode zijn? Het opstellen of verbeteren van een leerboek gaat boven het vermogen van een vergadering waarheen gewone ambtsdragers worden afgevaardigd, en bovendien komt het zulk een vergadering niet toe omdat het een zaak van het leerambt is, en dat embt hebben de dienaren des Woords. Catechetisch onderwijs is een zaak die de dienaren des Woords kunnen afdoen, en als die het niet kunnen is er geen kerkelijke meerdere vergadering die het verhelpen kan. En staan in de maatschappij als getuigen van Christus en als het licht der wereld is een zaak die de broeders en zusters kunnen afdoen, en als die het niet kunnen afdoen is het geloof weg en dan is er geen kerkelijke vergadering die het verhelpen kan.

Er zijn meer kerkelijke zaken die geen zaken voor de meerdere vergaderingen zijn. De bediening des Woords en der sacramenten is een kerkelijke zaak maar geen zaak van de meerdere vergaderingen. Voor de bediening van Woord en

De afgevaardigden naar de particuliere synode worden gezonden door de vergaderingen van de classes. De classicale vergaderingen maken het agendum van de particuliere synode op. Wat niet van een classicale vergadering komt hoort op het agendum van een particuliere synode niet thuis. Indien een particuliere synode een zaak op het agendum van een generale synode brengt die niet uit de vergaderingen van de classis komt, houden de broeders afgevaardigden zich niet aan hun instructie.

De afgevaardigden naar de classicale vergadering worden gezonden door de kerkeraden. De kerkeraden maken het agendum van de classicale vergadering op. Wat niet van een kerkeraad komt hoort op het agendum van een classicale vergadering niet thuis. Indien een classicale vergadering een zaak op het agendum van een particuliere synode brengt die niet uit de kerkeraden komt, houden de broeders afgevaardigden zich niet aan hun instructie.

Op het agendum van een generale synode hoort geen zaak thuis die niet uit de kerkeraad komt, ook geen zaak die wel uit een kerkeraad komt maar waarvoor de desbetreffende classicale vergadering niet te vinden is, ook geen zaak waarvoor de classicale vergadering wel te vinden is maar de desbetreffende particuliere synode niet.

„Dus”, zal meer dan een zeggen, „ieder lid der gemeente is afhankelijk van wat zijn kerkeraad wil, en elke kerkeraad is afhankelijk van wat de classicale vergadering wil, en elke classicale vergadering is afhankelijk van wat de particuliere synode wil?”

Wat het agendum van de meerdere vergadering betreft is dat wel het geval en zeer terecht, naar de eenvoud van de kerkenordening. Waarom heeft de Here in de gemeente de regeerders gegeven indien deze regeerders uitvoerders moeten zijn van de wil van elk lid der gemeente die wat op de synode behandeld wil hebben? Dat is het wat men de Independenten in de schoenen heeft geschoven. Ten onrechte, de Independenten waren zo gek niet. Bij ons is de praktijk zo geworden dat zo'n lid der gemeente dat van zijn kerkeraad zijn zin niet kan krijgen met een vals beroep op art. 31 van de kerkenordening de verongelijkte kan spelen, voor de vorm naar de classicale vergadering en naar de particuliere synode kan gaan en dan op het agendum van de generale synode kan krijgen wat hij daar hebben wil. Dat is een verbastering van wat de kerkenordening heeft geregeld, een verbastering waardoor de vergaderingen van de synode al maar worden gerecht en waar de kerken niet wel bij varen. Meent een lid der gemeente dat, tegen de mening van zijn kerkeraad de zaak die hij voorstaat van zoveel belang is dat ze op het agendum van de generale synode moet, wel, zijn kerkeraad die van een andere mening is slaat hem dan niet met lamheid, er is vrijheid van vergadering en vrijheid van drukpers, laat hij arbeiden tot de zaak die hij voorstaat rijp is voor behandeling.

Meermalen was er op het agendum van een generale synode een verzoek tot samenspreking met de niet-vrijgemaakte kerken. Dat punt van het agendum kwam niet van een particuliere synode, het kwam niet uit de kerken, het was van buiten de kerken op het agendum gebracht en hoorde daar niet. Bovendien verscheen het daar als een twistappel. Zo wordt aan iedereen buiten de kerken gelegenheid gegeven een twistappel in de kerken te werpen en de onrust erin gaande te houden.

Welk lid van een van de kerken, wie van buiten de kerken, welke instelling, welke organisatie, gereformeerd of niet gereformeerd, kan naar de tegenwoordige praktijk niet meewerken aan de samenstelling van het agendum van een generale synode? En wat is het gevolg? Eindeloze synoden, dikke, onleesbare acta, onrust en verwarring in de kerken, en afgevaardigden ter synode wie het werk uit de handen loopt en die overspannen worden.

Art. 46 van de kerkenordening zegt: „De instructiën der dingen die in meerdere vergaderingen te behandelen zijn zullen niet eerder geschreven worden voordat over de daarin voorgestelde punten de besluiten der voorgaande synoden gelezen zijn.” Indien zij die de instructies zullen schrijven artikel 46 van de kerkenordening willen onderhouden hebben ze wel drie jaar van voorbereidende studie nodig vóór ze aan het schrijven van de instructie kunnen beginnen, en vóór ze aan die driejarige voorstudie kunnen beginnen hebben ze wel drie jaren van zoeken nodig om de besluiten der vorige synoden binnen hun bereik te krijgen.

Rutgers heeft, vijf en zeventig jaar geleden, de acta van de synoden van de 16e eeuw verzameld en uitgegeven. 't Is een lijvig boekdeel. Menig instructieschrijver zal zuchten: „Moet ik dat eerst doorwerken?” Maar dat is niet alles, dat is nog maar een begin en nog maar een klein begin. Daar zijn de acta van de beroemde synode van Dordrecht, een synode die door velen hemelhoog wordt geprezen en door anderen even diep wordt verguisd en waarvan de lofredenaars zowel als de smaders maar heel weinig weten. Onderhoudende artikel 46 van de kerkenordening moeten de schrijvers van de instructies voor de afgevaardigden naar de meerdere vergaderingen eerst die acta lezen. Ze vormen een dik boek, 36 cm hoog, 22 cm breed, 8 cm dik, 1072 bladzijden. Maar daarmee zijn ze nog lang niet klaar. Reitsma en Van Veen hebben de acta van de provinciale synoden uit de jaren 1572 tot 1620 uitgegeven, acht dikke delen, het dunste ervan telt 303 bladzijden, het dikste 526, samen ver over de drie duizend dicht bedrukte bladzijden. Maar dat is nog niet alles. Alles wat wij tot dusver hebben genoemd wordt in omvang overtroffen door wat de synoden van de Gereformeerde Kerken in de laatste

honderd jaar hebben gepresteerd. Wat een rij als men de complete rij ziet! De acta van de 16e eeuw laten zich niet gemakkelijk lezen, de acta van onze eeuw zijn onleesbaar. Er zijn uitgaven van de kerkenordening waarin een bloemlezing van de besluiten van de synoden is opgenomen. Daarvan is die van dr. F. L. Bos, De Orde der Kerk, de uitvoerigste. Maar welke schrijvers van de instructies voor de afgevaardigden zijn in die bloemlezingen thuis? Indien men bij het schrijven van instructies voor de afgevaardigden naar de synoden artikel 46 van de kerkenordening wil onderhouden mag men dat wel opdragen aan een paar kerkelijke rechtsgeleerden. En ik twijfel eraan of er kerkelijke rechtsgeleerden te vinden zijn die er bekwaam voor zijn. De Here wil echter zijn kerken niet geregeerd hebben door een paar kerkelijke rechtsgeleerden maar door gewone ambtsdragers. Zo eenvoudig wil de Here de inrichting van zijn kerk en zo eenvoudig de regering ervan.

Zullen de kerken niet wijs worden en ophouden met die berg van papier al maar hoger te maken?

K. Doornbos

Hoe moet de gemeente vermaand worden?

Voor enkele weken schreef ik: „Een andere klacht is, dat in sommige kerken het Evangelie zelden wordt gehoord. Het is alles wat de klok slaat. Of liever: wat van de kansel klinkt. Vandaar wordt voorgeschreven wat blad men moet lezen en van welke organisatie men wel of niet lid moet zijn en hoe men moet stemmen, als men tenminste trouw aan de Here wil zijn”.

Daarover wil ik in dit artikel iets zeggen.

Die klacht is niet van gisteren of vandaag. Het is ook niet iets nieuws, dat vanaf de kansel aan de hoorders wordt voorgeschreven wat zij mogen of niet mogen.

Voor een vijftig jaar was het vrij gewoon, dat in een preek propaganda werd gemaakt voor de Standaard en de Heraut. Een goed-gereformeerd mens had te stemmen op een Antirevolutionair. Menig predikant ging het land door met een rede over „God, Nederland en Oranje”. Maar ook op de preekstoel werd wel voorgeschreven hoe de hoorders zich op elk terrein van het leven hadden te gedragen. Mogelijk heb ik daar zelf ook wel eens aan meegedaan. Ik zal de naam van Standaard of Heraut op de kansel wel nooit genoemd hebben. Maar op huisbezoek werd voor deze bladen stellig propaganda gemaakt. Toen later deze bladen „niet goed” waren zal er wel tegen gewaarschuwd zijn.

Wat mij betreft, ik ben van dit soort prediking terug gekomen. Na de vrijmaking heeft men mij wel eens aan m'n jas getrokken en gevraagd of ik niet eens wilde waarschuwen voor een organisatie op maatschappelijk gebied, het C.N.V. Mijn antwoord is geweest, dat ik in de eerste plaats niet wist, hoe het met het C.N.V. stond. En dat in de tweede plaats maar één man in de gemeente bij deze organisatie was aangesloten, en dat het dus weinig zin had daartegen te waarschuwen. Men wilde ook wel, dat ik een bepaald blad vanaf de kansel zou aanbevelen. Wat ik niet gedaan heb.

Maar moet een christen dan niet op elk terrein van het leven als christen actief zijn? Is er dan wel één terrein waarvan Christus niet zegt, dat is van Mij? Moet de gemeente dan niet gewaarschuwd worden tegen de zonde op elk gebied en moeten de rechte wegen in de dienst des Woords niet worden aangewezen? Is een neutraal blad dan niet gevaarlijk en is een echt Christelijk blad geen zegen? Moet ook in de politiek de Here niet gediend worden en is het dan onverschillig op wie een christen stemt?

We zullen het er allen wel hartelijk over eens zijn, dat de HERE op elk terrein van het leven gediend wil worden. Het is niet goed als we één levensgebied aan de duivel overlaten. Het is niet onbelangrijk welk blad we lezen en wat we op de Televisie zien en wat we door de Radio horen. Maar het is de vraag of in de dienst des Woords ons moet worden voorgeschreven, wat we inzonderheden hebben te doen.

De predikant heeft het Woord des HEREN te

verkondigen. Voorop het Evangelie. Maar dan ook al wat de HERE geboden heeft. Naar de opdracht van de Here Jezus uit Matth. 28 : 19: „Gaat dan heen, onderwijst alle volken... en leert hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb”. Het Evangelie moet worden verkondigd met bevel van geloof en bekering. Van de kansel af mag de gemeente vertroost worden en vermaand. Wij spreken van de dienst des Woords. De Doopsgezinden spreken van „de vermaning”. Zij gaan niet naar de kerk, maar naar de vermaning. Daar zit wel wat goeds in die uitdrukking.

De woorden van de Here Jezus zijn vol vermaningen. En de brieven van de apostelen ook. Paulus is gewoon eerst de leer der waarheid uiteen te zetten en dan de gelovigen te vermanen: „De zonde mag over u niet heersen, want gij staat niet onder de wet, maar onder de genade”. „Ik vermaan u, broeders, bij de erbarming Gods, uzelf aan te bieden als een levend, heilig, aan God welgevallig offer. Dit is de ware eredienst die u past”. „Uw liefde moet ongevinsd zijn. Haat het kwaad, weest het goede welgezind. Bemint elkander hartelijk met broederlijke genegenheid en overtreft elkander in eerbetoen, onverdroten in ijver en vurig van geest. Dient de Heer”. „Ik, de gevangene in de Heer, ik vermaan u een leven te leiden waardig de roeping waarmee gij geroepen zijt: in alle deemoed en zachtheid, in lankmoedigheid, liefdevol elkander verdragend. Beijvert u de eenheid des Geestes te behouden door de band van de vrede”.

„Weest navolgers van God, zoals geliefde kinderen past. Leidt een leven van liefde naar het voorbeeld van Christus, die ons heeft bemind en zich voor ons heeft overgeleverd als offergave en slachtoffer, God tot een lieflijke geur”.

Dit zijn maar enkele voorbeelden, die met vele kunnen vermeerderd worden. De gelovigen moeten wandelen overeenkomstig het Evangelie. Ze worden gewaarschuwd tegen ontucht en onzedelijkheid, tegen hebzucht en heerszucht, tegen de zonden van haat en nijd en twist en partijzucht. En ze worden vermaand om God lief te hebben met al wat in hen is. En de naaste als zichzelf. En bij dit alles moeten ze niets van zichzelf verwachten, maar alles van de liefde Gods en de genade van Jezus Christus en de gemeenschap van de Heilige Geest. Overeenkomstig de bekeerde tekst: „Werkt uw eigen behoud met vrees en beven, want het is God die in u werkt het willen en het werken tot roem van Zijn welbehagen”.

Maar wil dat nu zeggen, dat in de prediking ons in bijzonderheden moet worden voorgeschreven wat wij moeten en niet moeten, wat wij mogen en niet mogen?

Moet ons voorgeschreven worden dat we geen TV mogen hebben? Of dat we een bepaald blad moeten lezen of niet lezen? Of we G.P.V. moeten stemmen of niet? Naar welke school we de kinderen moeten sturen of naar welke wij ze niet mogen sturen?

De dienaar des Woords heeft het Woord te bedienen. Het Woord Gods! Hij heeft te spreken in de naam des HEREN. Huiveringwekkend en om voor te beven, als we er goed over nadenken. Wie is daartoe bekwaam? We zeggen maar zo doodgewoon, dat het Woord Gods moet verkondigd worden. Alsof het de gewoonste zaak van de wereld is. Maar het is eigenlijk een zeer ongewone zaak. Ongelooflijk mooi, maar ook onnoemelijk zwaar. Om onder te bezwijken.

Jaren geleden zei een ouderling, die een bekende kandidaat een stichtelijk woord had horen spreken: „Hij heeft mij niet gesticht. Hij vermaande ons alsof hij onze schoolmeester was en wij kinderen. Ik wil wel vermaand worden, maar dan in naam des HEREN”.

De gemeente van het Nieuwe Testament is mondig. Zij bestaat niet uit onmondige kleuters, maar uit vrije kinderen Gods. Die van de preekstoel af niet betutteld moeten worden. Het is niet zo, dat één de zalving van de Heilige Geest heeft, maar die hebben alle gelovigen. Het behoort niet zo te zijn, dat één voor allen moet onderscheiden of onderkennen „wat God wil, wat goed is, Hem welbehagelijk en volmaakt”. Maar dat moeten ze allen met elkaar onderzoeken en soms ieder voor zich uitmaken.

De geschiedenis kan ons hier wel wat leren als we leren willen. We hoeven niet eens zo ver terug gaan. Ik heb het nog beleefd, dat een dominee in een preek het damspel veroordeelde. Het was een kansspel. Eén hoorder was er die gehoorzaam was. Hij wierp dambord en schijven in de kachel. Maar er zal nu toch wel niemand zijn, die gelooft dat dit de wil des HEREN was?

Het is gebeurd, dat een predikant tekeer ging tegen de fiets! Er was weer één hoorder, die naar de dominee luisterde. Thuis gekomen overgoot hij z'n fiets met petroleum en verbrandde wat branden wilde. Dezelfde dominee reed enige jaren later op een tandem naar de kerk!

Er is op de kansel gefulmineerd tegen spelletjes op zondag. In sommige kringen heeft men van de zondag een dag van last gemaakt, terwijl het een feestdag moest zijn. Wat de Joden van de sabbat hebben gemaakt — een dag van verving en somberheid — hebben sommige christenen van de zondag gemaakt

Was dat de wil des HEREN omtrent die fiets en dat spel en die zondagsviering? Geen mens meer, die het gelooft.

Maar laten wij nu dan wat voorzichtiger zijn. Er zijn in de loop der jaren heel wat „wetten” voorgeschreven en beginselen aangeprezen, die met de wil van God niets te maken hadden.

Laten op de kansel de hoofdlijnen getrokken worden. Laten de fundamenten gelegd worden. Laat Christus gepredikt worden. Laat vermaand worden om in Hem te blijven. In Zijn liefde en in Zijn genade. Hij heeft de gemeente vrijgemaakt van de wet van „raak niet en smaak niet en roer niet aan”. En de gemeente mag staan in die vrijheid, waarmee Christus haar heeft vrijgemaakt.

En als de gelovigen Christus liefhebben, dan mag de keuze van boek en blad, van politieke partij en maatschappelijke organisatie en honderd andere zaken gerust aan hen overgelaten worden.

H. J. Jager.

(Ongecorrigeerd)

BOEKBESPREKING

Mr. H. Bianchi: **Ethiek van het straffen**, Nijkerk 1964, in de serie "Ethische verkenningen", f 6,90.

Een gerechtelijk vonnis is gesteld in een jarig, dat alleen voor ingewijden verstaanbaar is. Dit stuk "vervreemding" is overkomelijk. Bijvoorbeeld als een deskundige zo'n vonnis voor de betrokkenen vertaalt.

Maar erger is, dat dikwijls ook de straf zelf een mysterie blijft, waarin berust moet worden. En dat daarin een soort van gerechtigheid tot gelding komt, die weinig aansluiting vindt bij onze christelijk-menselijke gevoelens.

Het wordt vrijwel door niemand ontkend: het nederlandse strafrecht vertoont zeer ernstige gebreken. En berokkent daardoor schade en onrecht. Aan alle betrokkenen. Niet alleen aan delinquenten, maar ook aan hun slachtoffers. En aan de hele maatschappij.

Nu moeten we oppassen voor volmaaktbaarheids-illusies. Er is boven-menselijke kracht no-

dig, om "de overste van deze wereld" (dat is hij!) te niet te doen. Daar heeft God Zijn eigen Zoon voor aangewezen. En zelfs Hij moet op het ogenblik nog afwachten, Hebr. 10:13, totdat zijn vijanden gemaakt worden tot een voetbank voor zijn voeten.

Dat neemt toch niet weg: de HERE gaf duizenden jaren geleden in een wereld vol goddeloosheid en geweldenarij al Thora ten leven: grondlegging voor een nieuwe wereld. En Hij heeft door Zijn Zoon dit verlossend evangelie vervuld doen uit gaan tot alle volkeren. Jezus Christus is nu een Zaligmaker, Verlosser, voor alle mensen. Het evangelie heeft beloften van leven, voor dit en het toekomstige leven. Ook voor dit leven.

Mr. Bianchi zoekt vanuit dit evangelie nieuwe wegen aan het strafrecht te wijzen. En het is zeer de moeite waard, naar hem te luisteren.

Het meest fundamenteel voor zijn opvattingen is ongetwijfeld Hoofdstuk IV van zijn boek, getiteld "De gerechtigheid".

Het Westerse strafrecht is gefundeerd op klassiek grieks-romeinse opvattingen van gerechtigheid. Ons recht is door de Bijbel nauwelijks beïnvloed. Zelfs in recente werken over rechtsfilosofie, die als christelijk worden aangediend, worden de gerechtigheidsdefinities van Aristoteles en Ulpianus als uitgangspunt genomen, alsof er nooit iets anders geweest is, pag. 38-40.

Tegenover deze antiek-heidense gerechtigheid stelt de auteur de gerechtigheid (tsedaka), die de Bijbel ons leert kennen. Die gerechtigheid is van een rechtvaardigmakend, heilbrengend, verlossend, begenadigend, vrijsprekend karakter, 48. Dat werd wél opgemerkt en verwerkt in de theologie (Luther), maar niet in de ethiek van het straffen.

Een misdrijf brengt de delinquent in een schuld-verhouding t.a.v. zijn slachtoffer. Op grond van het bijbelse recht moet zo'n delinquent verplicht en in de gelegenheid gesteld worden, deze gemaakte schuld (debitum), voor zover mogelijk, goed te maken aan de betrokkene. Dan geneest en bevrijdt het vonnis de delinquent ook. Maar het vigerende strafrecht snijdt juist de betrekking tussen bedrijver en getroffene van het onrecht door. De rechter ziet zijn taak beperkt tot herstel van een denkbeeldige "rechtsorde" (zoiets bestaat in feite niet eens. Dit is één van de "idolen", afgodische denkbeelden, waaraan onze christelijke wereld offert, tot haar eigen grote schade). De daarbij behorende straffen zijn van dien aard, dat ze de delinquent juist verhinderen, zijn schuld aan de betrokkene goed te maken.

Wij dachten bij het lezen van dit boek steeds terug aan prof. B. Holwerda, die aan het bijbelse woord "gerechtigheid" zoveel aandacht heeft besteed. En die zo bewogen pleitte voor vernieuwing van de grondslagen van het leven door als "navolgers Gods, als geliefde kinderen" ons geheel te oriënteren, in de alledaagse levenspraktijk, aan het goede Woord Gods. Wat leerde deze Bijbelkenners ons laten op zulke motieven in het boek Deuteronomium als "dit zeg Ik, u ten goede, opdat het u wel ga", en "omdat de HERE, uw God..., daarom zult óók gij..." Prof. Holwerda hield niet op, zijn studenten in te scherpen: **het navolgers Gods zijn is de basis van alle ethiek.**

Er wordt in onze kerken fel gestreden over organisaties van "voortgaande reformatie". Maar de schat van Schriftgevegens, die Holwerda liet zien als beginselen tot vernieuwing van het leven, heeft weinig weerklink gevonden. Daarmee wordt nu buiten de vrijgemaakte kerken verder gewerkt (Bianchi, Mevr. Diemer-Lindeboom, "Ontgin nieuw land..."). Terwijl binnen onze kerken een omgekeerde beweging valt op te merken: het bijbelse, rechtvaardigmakende, herstellende, behoudende recht maakt in de kerkelijke omgang steeds meer plaats voor een op z'n werelds ver-juridiseerde hantering van "kerkrechtelijke regels".

In plaats dat ons kerkrecht de wereldlijke rechters tot de verwondering van Deut. 4:6-8 brengt ("Welk volk heeft zulke wijze en verstandige verordeningen?"), moet dat hem wel vervullen met afschuw.

Wij noteerden bij het lezen ook een aantal punten, waarin wij de auteur niet konden volgen. Hij deed o.i. de Bijbel niet altijd recht. En weet waarschijnlijk ook zelf geen raad met dikwijls harde straffen Gods, die wij in de Bijbel leren kennen (b.v. de doodstraf aan de sabbatschender, Num. 15, zie hierover C. Vonk, Voorz. Leer Ib, 629 vv, en héel de Paragraaf; en een gericht als de ballingschap, met alles wat daaraan vast zat). Ook brengt dit boek aan het licht, dat neven-begrippen van "gerechtigheid", als het nieuw-testamentische elegein (straffen, terechtbrengen) en het oud-testamentische j-k-ch (zelfde betekenis) dringend studie behoeven, en vooral: beleving in onze omgang.

Het boek is zo helder geschreven, dat het voor eenvoudigen toegankelijk is. Het zal ieder, die de HERE vreest, blijdschap geven.

Breda.

K. C. Smouter.

PERSSCHOUW

„Het Paascomplot”

We wezen in ons blad reeds meermalen op de nieuwe, krachtige ontplooiing van de modernistische theologie. Onder invloed van Bultmann en zijn leerlingen worden de centrale heilsfeiten als vleeswording van Gods Zoon, het verzoenend lijden en sterven van Jezus Christus, de lichamelijke opstanding van Jezus Christus, zijn hemelvaart radicaal geloofend. Hoe ver deze afbraak van het Evangelie voort gaat kan men o.a. te weten komen uit een boek dat onlangs in Engeland verscheen. Het is van de nieuw-testamenticus dr. Schonfield en heet „The Passover plot” - het Paascomplot. In het hier volgende, uit de Telegraaf overgenomen artikel, geschreven door dr. J. Buitkamp, kan men lezen wat het is.

Onlangs heeft de Engelse geleerde dr. Hugh J. Schonfield een boek geschreven, waarin hij het verhaal in de evangeliën, dat Christus werd gekruisigd in Jeruzalem, dat hij stierf aan het kruis, werd begraven en op de derde dag weer opstond uit de dood, op zijn wijze uiteenzet.

Het boek verscheen in oktober van het vorig jaar en was in één dag uitverkocht. In de hele Engels sprekende wereld heeft het een enorme beroering gewekt. De uitgever werd bestormd met verzoeken om de rechten van vertaling in bijna alle belangrijke talen. De reacties varieerden van groot enthousiasme tot felle verontwaardiging. Sommigen noemden Schonfield: de valse profeet, die volgens het bijbelverhaal het eind der wereld zou inluiden, anderen loofden het boek in lyrische bewoordingen.

De auteur is de 64-jarige geleerde dr. Schonfield, die reeds meer van zich heeft laten horen. Hij gaf o.a. een complete nieuwe vertaling van het nieuwe testament uit. Zijn nieuwste boek heet „The Passover Plot”. Schonfield meent, dat Jezus niet aan het kruis stierf, maar dat hij doordat men hem een bedwelmend middel te drinken gaf, bewusteloos werd. Daardoor leek het, alsof hij gestorven was, men haalde hem van het kruis, legde hem in een graf met de bedoeling, dat vrienden hem later hier uit zouden halen, hem op een andere plaats zouden verbergen en dan het verhaal van de opstanding zouden verbreiden. Daarna zou, volgens Schonfield, Jezus zelf in levende lijve als de opgestane kunnen verschijnen.

Schonfield heeft vele gevestigde leerstellingen aangetast en vele pogingen ondernomen het hechte gebouw van de orthodoxe leer te ondermijnen. Toch heeft het boek eigenlijk geen antigodsdienstige of zelfs anti-christelijke tendens. Het werk van Schonfield moet worden gezien als een te geprononceerde uiting van een tendens, die zich momenteel in het Christendom aftekent en waarbij de traditionele leer der kerk en in het bijzonder de leer over God en Christus vaak wel erg kritisch wordt beschouwd. Bekende uitingen hiervan zijn o.a. het boek van de Engelse geestelijke Robinson „Eerlijk voor God” en in ons land het boek van dr. De Bruin „... en met geheel uw verstand”. Zelf heb ik in mijn boek „Het ontstaan van de Bijbel” geprobeerd bergen misverstanden rondom dit meestgelezen boek ter wereld op te ruimen. Miljoenen mensen, die zich aangesproken gevoelen door de gedachten van Jezus, die de liefde tot God en de naaste centraal stelden, kunnen de leer van de Godheid van Jezus en de vele bovennatuurlijke elementen in het nieuwe testament niet aanvaarden.

Schonfield probeert aan te tonen, op een wijze, die niet vrij is van eenzijdigheden, dat Jezus volgen, bestaat uit zich door zijn geest te laten bezielen en zijn idee omtrent het heil der mensen na te streven. Schonfield's interpretatie is een op zijn zacht gezegd nogal aanvechtbare hypothese. De feiten voor zijn stelling heeft hij naar zijn eigen zeggen in zijn boek bijeengebracht. In onderstaande samenvatting een overzicht van de visie van Schonfield, die in ieder geval merkwaardig genoeg is om te signaleren.

Van zijn twintigste jaar af heeft Schonfield zich sterk geïnteresseerd voor de persoon van Jezus. Terecht is hij ervan overtuigd, dat wij Jezus alleen kunnen leren kennen, door hem te zien als een man van zijn tijd, land en volk. Daarvoor is kennis nodig van al deze drie zaken.

In zijn „Paascomplot” ontwikkelt Schonfield de gedachte, dat Jezus van zichzelf geloofde, dat hij de voorspelde Messias van Israël was. Jezus leefde in een tijd, die vol was van Messiaanse verwachtingen. Hij hoorde mensen spreken over het op handen zijnde einde der wereld. Hij herinnerde zich de woorden van de profeten, die de komst van een Messias hadden voorspeld. Deze Messias zou de zonden der wereld wegnemen en de komst van het Koninkrijk Gods inluiden. In de dagen, dat Jezus leefde, heerste er inderdaad een wijd verbreide mening in Palestina, dat de Messias spoedig zou verschijnen. De in 1947 gevonden Dode-Zee-rollen, die uit dezelfde tijd stammen, geven daarvoor ook duidelijke bewijzen. Het uitgangspunt van Schonfield is nu, dat Jezus zichzelf beschouwd heeft als de verwachte Messias van Israël. Als zodanig heeft hij

het als zijn taak beschouwd de vervulling van de woorden van de profeten, die spraken over het lijden van de Messias, over zijn verwerpingen, zijn dood en zijn opstanding te bewerkstelligen. Zorgvuldig, zo zegt Schonfield, bereidde Jezus iedere stap voor, opdat de profetieën over de Messias alle door zijn persoon in vervulling zouden gaan.

Daarom verreed Jezus ook, zoals de evangeliën vertellen, in het begin elke uitspraak, waaruit zou kunnen blijken, dat hij de Messias was. Hij wilde in die tijd beschouwd worden als een gewoon mens. Als dat niet zo geweest zou zijn, zou zijn werk van heel korte duur zijn geweest en zou Jezus niet gekruisigd zijn als de Koning der Joden. Op zijn tocht door het land van Capernaüm uit ondernomen, sprak hij, wanneer hij predikte over het politieke en geestelijke thema van het Koninkrijk Gods, steeds in gelijkenissen. Hij deed dit om de vele spionnen te misleiden. Op bedekte wijze liet Jezus wel doorschemeren, dat hij in gelijkenissen sprak, door aan zijn woorden toe te voegen: „Wie oren heeft om te horen, die hore.” Met andere woorden: „Wie mijn bedoeling kan vatten, laat die het doen.” Na een verblijf in Galilea begaf Jezus zich naar Judea, omdat daar dingen te doen waren, wilden „de Schriften” vervuld worden.

Doel van Jezus' reis naar Jeruzalem was: „Het toneel voor te bereiden” voor het drama van Pasen. Het „stuk” werd opgevoerd met de steun van Lazarus, de in het evangelie van Johannes genoemde „discipel”, die Jezus lief had”, vooral met „de onbekende man in de tuin van Gethsemané” en vele anderen. Sinds bij Jezus de overtuiging steeds sterker werd, dat hij de voor- spelde Messias was, heeft hij volgens Schonfield zijn leven gewijd aan het in praktijk brengen van hetgeen de profeten over de Messias hadden geschreven. Een bijzonder moeilijk punt daarbij was, dat de profeten over de Messias leerden, dat deze zou worden gekruisigd en weer zou opstaan op de derde dag. Deze taak moest Jezus volbrengen in Jeruzalem.

Op Palmzondag trok Jezus Jeruzalem binnen, begaf zich naar de tempel, verdreef van daar de geldwisselaars en kooplui en stelde de houding der priesters aan de kaak. Hierdoor bewerkte hij, dat de aandacht van de leidlieden en het volk op hem werd gevestigd. Om te verhinderen, dat men hem bij verrassing gevangen zou nemen, waardoor zijn hele opzet zou mislukken, begaf Jezus zich daarom 's avonds naar Bethanië naar een bevriende familie. Door zijn optreden in Jeruzalem was zijn lot bezegeld. De Hogepriester Kajafas zei: „Het schijnt nog niet tot u te zijn doorgedrongen, dat het beter is, dat één man sterft, dan dat de gehele natie tegronde gaat.” Jezus moet geliquideerd worden. Door zijn vriend Nicodemus ervoer Jezus van de bespreking in de Joodse Raad.

Door Jezus' strategie, zegt Schonfield, werd Judas ertoe gebracht hem te verraden. Judas wist, dat Jezus wachtte te zullen worden verraden. Jezus had dat meermalen gezegd en vooral in het bijzonder, wanneer hij de laatste dagen over zijn dood had gesproken. Toen Maria zijn voeten waste met kostbare olie, zinspeelde Jezus op zijn lichaam, dat gezalfd werd voor de begrafenis. Tot op dat ogenblik had volgens Schonfield Judas nooit over zichzelf gedacht als de verrader. Door dit woord van Jezus ontstond bij hem echter deze gedachte en als „door ingeving voelde hij, dat er geld te verdienen was bij wat Jezus blijkbaar zelf openlijk wilde. De Satan kwam in de gedaante van zijn meester”, zegt Schonfield.

Ook de dag van zijn dood koos Jezus zorgvuldig uit. Hij arrangeerde het zo, dat hij op een vrijdag werd gekruisigd. Volgens de Joodse Wet moest het lichaam vóór de Sabbath begon, van het kruis genomen zijn. In dit geval zou dus het lichaam van Jezus nog dezelfde dag van het kruis worden genomen. Hoogstens enkele uren zou hij aan het kruis moeten hangen, terwijl het onder „normale omstandigheden” dagen duurde, voor iemand door uitputting stierf. Enkele uren waren nog wel door te komen.

Zijn doodvonnis velde Jezus zelf, toen hij op de vraag: „Zijt Gij de Messias?” prompt „Ja” antwoordde. Teneinde de dood te bespoedigen, omdat de Sabbath naderde, werden de gehangene de beenderen gebroken. Dit gebeurde ook inderdaad met de twee medegevangenen van Jezus. Jezus had er echter voor gezorgd, dat het hem niet gebeurde. Hij had met een onbekende toeschouwer afgesproken, dat deze hem een bedwelmend vocht zou toedienen, wanneer hij aan het kruis zou hangen. Jezus' woord: „Mij dorst”, was hiertoe het wachtwoord. „Nooit was Jezus sterker de Messias van zijn volk, dan toen hij met gebogen hoofd aan het kruis hing, waarboven de Keizer een opschrift had laten aanbrengen, dat hem voor de gehele wereld in het Grieks, in het Latijn, en in het Hebreeuws als de Koning der Joden aanduidde.” Zo zegt Schonfield.

Jezus had voorbereidingen getroffen om door zijn medestanders uit het graf te worden gehaald om op een verborgen plek te genezen en daarna weer als uit de dood opgestaan te verschijnen. Dit plan werd echter verhinderd door de speer van een overijverige soldaat. Deze stak

Jezus in zijn zijde en aan deze wond overleed Jezus, na zaterdagavond uit het graf te zijn gesmokkeld, waarschijnlijk zondagochtend. Aldus Schonfield, die in zijn ijver af en toe duidelijk te ver gaat.

Omdat Jezus van tevoren echter alles al in gereedheid had gebracht, om uit het graf gehaald te worden en omdat het graf ook inderdaad leeg werd bevonden op de derde dag, kon de mythe der opstanding haar weg door de wereld beginnen.

Dit is in grote trekken de opzienbarende inhoud van het boek van dr. Hugh Schonfield. Schonfield is geen dilettant, maar een geleerde, die zich al meer dan veertig jaren bezig houdt met de studie van het leven van Jezus. De taal, die hij spreekt, heeft hem echter niet veel vrienden verschaft onder het kerkvolk. Weinig dierbaarheden der christenen laat Schonfield over in zijn beeld van het leven van Jezus. Hij verwerpt de maagdelijke geboorte. Hij gelooft niet in engelen en de wonderdaden van Jezus beschouwt hij als mythen. De hele goddelijke „image”, die het Christendom rond de figuur van Jezus heeft opgebouwd, ontrafelt Schonfield meedogenloos, zodat alleen de mens Jezus voor ons staat. Dit alles maakt hem vanzelfsprekend niet erg populair bij de leidlieden der onderscheidene christelijke kerken.

De opvattingen van Schonfield zijn niet nieuw. In 1784 werd al eens de theorie gelanceerd, dat Lucas, van wie wordt aangenomen, dat hij medicus was, Jezus een bedwelmend middel zou hebben toegediend, zodat hij zijn verwondingen overleefde. De grote voorganger van Schweitzer in zijn niet aanvaardende van de opstanding was Ernest Renan, omstreeks 1860. In de vorige eeuw gingen geleerden zelfs zover, dat zij het hele bestaan van Jezus loochenden. Deze opvatting treft men nog wel aan. In ons land was de grote exponent van deze gedachte prof. dr. G. A. van den Bergh van Eysinga. Prof. Bultmann, hoogleraar Nieuwe Testament in Marburg, die het nieuwe testament van zijn mythologisch karakter heeft willen zuiveren, krijgt een steeds grotere schare aanhangers.

Zijn wij ons wel bewust wat er in het zgn. Christelijke Westen gebeurt?

Weten we dat zij die nog aan het volle Evangelie van Christus vasthouden een kleine minderheid vormen?

Weten we ook dat schandelijke persiflages van het Evangelie als het bovenstaande verkondigd worden in kerken die bij de Wereldraad van Kerken aangesloten zijn?

Zien we nog waar het werkelijke front van de kerk loopt?

Of zijn we zo beperkt van blik dat we alleen maar oog hebben voor eigen ruzies en menen dat we door hard daaraan mee te doen de kerk moeten „redden”?

Het gaat in onze dagen in kerk en wereld weer voluit over Jezus Christus, de Zoon van God, die waarachtig mens werd en door Zijn lijden, sterven en opstanding een volkomen verlossing tot stand bracht.

C. V.

INGEZONDEN

Aan de
Kerkeraad van Groningen-Zuid

Weleerwaarde en Eerwaarde broeders,

Eerste Paasdag, in Zwolle, middagdienst. Een van onze predikanten, die geruime tijd ziek was geweest, preekte voor het eerst weer.

De tekst was de vraag van Jezus aan Simon Petrus: Hebt gij Mij lief?

Jezus die toch Petrus wel wantrouwen moest, de man die Hem met vervloeking verloochend had en gezegd: Ik ken de mens niet!! En dit tot driemaal toe. Dezelfde die impulsief eerst gezegd had: Al zouden allen aanstoot aan U nemen, ik nooit.

Als Jezus na Zijn opstanding tegen Petrus zou gezegd hebben: Man, Ik heb geen vertrouwen meer in je, iemand die in gevaar zijn Meester tot driemaal toe verloochent is niet meer waardig mijn discipel te zijn, ik schors u en zet u af, niemand had hier iets van kunnen zeggen maar dan ook niemand. Iemand die zich zo misdragen had, dus weg met hem.

Jezus echter niet. Hij kijkt Petrus vriendelijk aan en zegt: Simon, zoon van Johannes, hebt gij Mij waarlijk lief, meer dan dezen? En dit vraagt Jezus tot drie maal toe, en dan als Petrus Hem tot drie maal antwoordt: Ja Here, Gij weet dat ik U liefheb, dan volgen de bekende ontroerende opdrachten: Weid mijn lammeren, Hoed mijn schapen en Weid mijn schapen.

Als u, „raad van Groningen-Zuid” nu nog eens naar ds. Van der Ziel ging en hem vroeg: Dominee hoe staat het: Hebt gij uw Heiland lief en hij zou antwoorden en ik ben overtuigd dat hij zeggen zou: Broeders, u weet dat ik Hem liefheb, zoudt u dan harder zijn dan onze Heiland?

Ik geloof het niet en zou u dan het voorbeeld

van onze Meester niet volgen en tegen ds. v. d. Ziel zeggen: Dominee Asjen van der Ziel, wij geven u de opdracht opnieuw de schapen van Groningen-Zuid te hoeden.

Wat zou dat een blijdschap zijn! In Groningen. In Nederland, maar ook... hierboven.

Zwolle.

Chris Lindeboom

INGEZONDEN

Mijnheer de Redacteur,

Onze vrije Gereformeerde School te New Westminster, Brits-Columbia, Canada, heeft per 1 september a.s. een vacature waarin we niet blijvend kunnen voorzien. Via een advertentie in, onder meer uw, hier nog steeds gewaardeerd blad doet het Schoolbestuur derhalve een beroep op Neêrlands vrijgemaakte onderwijzeressen. En op verzoek van het Bestuur onderstreep ik door een ingezonden stuk dit beroep.

Ons B.C. kort en krachtig te prijzen is geen kunst. Een kostelijk klimaat, een land zó wonderlijk mooi dat alle taal tekort schiet, onbeperkte mogelijkheden voor verdere universitaire studie... ik zou nog lang met m'n loflied kunnen doorgaan! Voorts: een moderne school, een bloeiende grote en vredige gemeente met een veelkleurig en actief verenigingsleven. Een niet te grote klas, een behoorlijk begin-salaris... maar bovenal een prachtige kans om den HERE te dienen in 't onderricht van de kinderen van zijn Verbond in onze groeiende Canadese kerken.

Kom over en help ons - als 't niet bevalt kunt u na een jaar altijd nog in twintig minuten Vancouver bereiken vanwaar elke dag een vliegtuig naar Amsterdam vertrekt. Maar 't zal u bij ons hier naar de zin zijn - daar zijn we zeker van. En Engels leert men gauw aan als men jong is!

Tenslotte: voor een jonge collega die er, in 't afgetrokkene, wel wat voor voelt: grijp deze laatste kans. Want - onder 't voorbehoud van Jacobus! - van 1967 af zullen we, zagezegg de behoefte „uit eigen aanwas” kunnen dekken.

U, mijnheer de Redacteur, beleefd dankend voor de verleende plaatsruimte,

W. van der Kamp, H. d. S.

KERKNIEUWS

Beroepen te Bolnes-Slikkerveer: B. van Riet te Pieterburen; te Pernis, kand. J. T. Oldenhuis te Drachten.

Tweetal te Winschoten: A. C. Haitsma te Heerde en F. F. Pels te Huizen.

Preekconsent. De classis Gouda-Leiden-Woerden verleende preekconsent aan de heer W. G. Rietkerk, Hyacinthenstraat 16, Lisse.

Sung Dal Yang uit Korea kwam in Zwolle aan. Het is de bedoeling van deze broeder in Kampen theologie te studeren. Hij verblijft in Zwolle en zal zich daar eerst in het Nederlands bekwamen.

Ds. A. B. Roukema nam wegens vertrek naar Grand Rapids afscheid van de gemeente te Watford en London (Canada). Op 17 april deed deze zijn intree in de American Ref. Church te Grand Rapids na bevestigd te zijn door ds. L. Selles van Chattam. Ds. Roukema preekte daarbij over II Kor. 5 : 18, 19.

Adressen: ds. J. Meilof, Bretagnestraat 16, Heemskerk (Post Beverwijk).

Can. Ref. Church te **Winnipeg**, H. Marissen 109 Whittier West, Franscona 25.

Man, Canada, **Ds. A. R. Roukema**, 834 Worden S.E. Grand-Rapids, Mich. U.S.A.

Smilde, boekhouder der kerk: S. Rutier, Kanaalweg 21a, Smilde, diakonie A. Middelbos, Hoofdweg 60, Smilde.

Ds. A. Jagersma hoopt zijn vakantie door te brengen in Oranje-Vrijstaat.

Kerkbouw. De Geref. Kerk van Heemstede nam een nieuw kerkgebouw in gebruik. Het gebouw bevat 200 zitplaatsen. Architecten waren C. v. d. Bom en W. Ingwersen van Amsterdam.

Kerk-op-bouw IJsselmeerpolders

Eindelijk is het dan zo ver.

De eerste paal - neen, helaas niet van de eerste kerk - maar van het nieuwe Lelystad ging in de grond.

Wij zijn daar in het IJsselmeergebied blij om. Maar het brengt nieuwe zorgen.

Nu zullen we ook dáár - 25 km van de "bewoonde wereld" - spoedig van start moeten.

En dat terwijl de eerste paal van de kerk in Dronten nog niet eens is gezet.

Als "bedelend" en al lenend voor het eerste

gebouw, zullen we al moeten gaan denken aan het tweede.

Om van de - reeds snel groeiende - volgende polder nog maar niet te spreken.

Het is boeiend werk, maar soms kan het een mens wat overrompelen. Soms vraag je je af: „Is het verantwoord, zoveel schuld op een klein gemeenschap te laden?”

Natuurlijk we mogen bouwen in geloof en de Heere geeft ons daarin wondere vreugde; ook in de snelle groei.

Maar wie een huis bouwt overrekent eerst de kosten.

En die zijn om te schrikken.

Daarom zijn we blij met de reacties, die we hier en daar uit het land ontvangen.

Maar we zijn er nog niet.

Nog lang niet.

Honderd zeven en zestig gulden en vijftig cent kwam er binnen.

Het begin is er.

Helpt u mee?

H. Stolk, Dronten.
Giro 97 92 68.

Met ingang van 1 mei a.s. zullen de kerkdiensten van de Geref. Kerk (Vrijgemaakt) gehouden worden in de **Aula der Technische School**, Dijn-selburgerlaan 4 (nabij de Gerofabriek) te Zeist.

Bericht

Het Bestuur van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Wageningen heeft de eer u mee te delen, dat het tijdens de Algemene Ledenvergadering van 28 april jl. in de volgende samenstelling is geïnstalleerd:

K. Mulder, praeses,

H. Bondt, abactis,

L. Boer, fiscus.

Het abactiaat is gevestigd: Hoogstraat 80, Wageningen; vakantie-adres P. Dondersstraat 79, Eindhoven.

KINDERBESCHERMING EN TEHUIS

Jaarverslag 1965

Naar verwacht mag worden zal het jaarverslag van de Stichting in de 2e helft van mei gereed komen. Evenals voorgaande verslagen wil ook dit verslag niet alleen een hoeveelheid feiten spuien, doch vooral het werk zelf dichterbij brengen. Steeds weer blijkt hoe weinig men ervan afweet. Het inzicht is soms wel erg gering.

Wie er meer van wil weten doet verstandig nu reeds te vragen het verslag ook aan hem of haar toe te zenden.

„Er is geen andere oplossing?”

Het is een moeilijke zaak de ouders te moeten vertellen, dat de Kinderrechter hun zoon of dochter in een „neutraal” tehuis meent te moeten plaatsen. Tot een dergelijk voornemen komt de Kinderrechter meestal op advies van deskundigen. Deze zien zich hiertoe soms zeer noodzaak omdat plaatsing in een z.g. christelijk tehuis niet mogelijk blijkt.

Natuurlijk geven wij er de voorkeur aan, dat kinderen worden teruggeplaatst in het gezin en wanneer dat niet mogelijk is, dat dan een pleeggezin wordt gezocht. Het komt echter maar al te dikwijls voor, dat het eigen gezin en een pleeggezin geen oplossing bieden. Een tehuis of inrichting blijft dan de enige mogelijkheid.

Betreft dit minderjarigen uit onze kerken dan wordt van de Stichting verwacht, dat die de ouders van het uitgebrachte advies en het voornemen van de Kinderrechter op de hoogte brengt. Wanneer het een „neutraal” tehuis betreft is dit verre van een aangename taak. Zo'n boodschap wekt moeilijk enthousiasme en bij de ouders tegenzin. Een gesprek hierover eindigt meestal met: er is geen andere oplossing.

Die oplossing is er vooral niet omdat we zelf nog niets hebben te bieden. Doordat we zelf het tehuis nog niet tot onze beschikking hebben, kunnen we aan de Kinderrechter nog geen andere oplossing voorstellen.

Nog niet.

Daarom is het zo belangrijk, dat we spoedig een eigen tehuis krijgen.

Vanwege deze noodzaak durven we U steeds weer vragen: Helpt U mee?

Uw antwoord zien wij gaarne tegemoet op postrekening nr. 52325 t.n.v. de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

Hoelang nog

moeten we wachten op de bouwvergunning? Deze vraag wordt ons dikwijls gesteld. Voor deze belangstelling zijn we uiteraard dankbaar. Moeilijker wordt het echter wanneer deze vraag vergezeld gaat van een kritische of verwijtende on-

dertoon. Voor wie het nog niet weet herhalen we daarom nog maar eens: we moeten wachten op de bouwvergunning. Alles wordt in het werk gesteld om de afgifte ervan te versnellen. Meer kan echter niet worden gedaan.

We menen thans te mogen spreken van „de laatste loodjes”. Die wegen zwaar. We weten het. Doch juist nu moeten we er voor oppassen ons geduld niet te verliezen. Onze verwachting is op de Heere. Laat ons niet twifelen aan Zijn genade om ons deze arbeid te doen gelukken.

De oogst van de maand

mag er ditmaal weer zijn. We laten ieder maar voorzichzelf spreken. U moet er eens op letten hoe sterk het de jeugd zelf is, die in deze verantwoording weer op de voorgrond treedt.

Vanwege de geboorte der tweelingen f 5,-; feestgave n.a.v. de geboorte van onze dochter f 5,-; t.g.v. de geboorte Margot f 15,-; n.a.v. geboorte van Hendrikus Jan. Gods zegen bij al Uw werk f 5,-; Van Albertha Paulina Catharina f 10,-; uit dankbaarheid geboorte van Elly f 5,-; In dank voor Uw felicitatie met de geboorte van Pieter f 5,-; dank voor Uw felicitatie f 10,-; gift uit dankbaarheid f 10,-; feestgave bij geboorte van Markesie f 10,-; feestgave f 5,-; feestgave f 3,-; hartelijk dank voor Uw felicitatie bij ons 25-jarige huwelijks-herdenking f 25,-; coll. 45-jarige echtvereniging f 21,-; gift i.v.m. huwelijk f 10,-; Opbrengst coll. jaarvergadering der J.V. „Eljakim” te Enschede f 22,-; Opbrengst coll. gehouden d.d. 5-3-66 op het jaarfeest v. d. jeugdver. „Christus Banier Omhoog” te Den Haag-West f 36,45; Op onze jaarvergadering spontaan bijeengebracht voor het nieuwe tehuis. Geref. Kl. Meisjesver. en Geref. Knapenver. te Haren f 28,70; Coll. jaarfeest K.V. en K.M.V. op 1-4-66 te Vlaardingen f 86,-; Coll. jaarfeest meisjesvereniging Brouwershaven f 33,07; Afd. Drenthe v.d. J.V. Bond, coll. paasmeeting te Hasselt f 153,01; Paasvergadering van de Afd. Zeeland v.d. J.V. Bond en de P.P.C. van de Meisjesbond gehouden te Goes f 55,12; Bijbelkring Katwijk f 60,-; gift van „2 zusters” via ds. de Vries te Den Haag f 12,50; Een bouwsteentje f 10,-; 7 + 6 + 2 = 15, f 15,-; (Wat jammer, dat ons de bedoeling van deze optelsom niet bekend is); N.N. f 20,-; Ons huis f 10,-.

Verder de giften: 1 van f 1,78; 2 van f 2,50; 1 van f 4,-; 6 van f 5,-; 12 van f 10,-; 3 van f 20,-; 4 van f 25,- en 1 van f 100,-; 1 van f 10,93.

Totaal ontvangen van de kerken f 2.875,65
van particulieren f 1.105,67

Ouders, jongens en meisjes, broeders en zusters: deze oogst overtrof onze verwachtingen. Met spanning zien we die van de volgende maand weer tegemoet.

Dankbaar hopen wij D.V. 15 mei a.s. te gedenken dat onze ouders

JOH. HOLLANDER

en

P. HOLLANDER-RAMP

25 jaar zijn getrouwd.

Gelegenheid tot feliciteren op vrijdag 13 mei a.s. in restaurant „Centraal”, Plein 1960 te Amstelveen van 17.00 uur tot 19.00 uur.

Peter
Hans
Janneke
Dick

Amstelveen, mei 1966
Populierenlaan 66

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester: Van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Abonnementprijs

f 12,- per jaar (bij vooruitbetaling)

Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm

Familieberichten 15 ct. per mm

BETALING ABONNEMENTSGELDEN OPBOUW

Met 1 april begon de nieuwe jaargang van **Opbouw**.

Mogen we de lezers die per halfjaar betalen verzoeken hun abonnementsgelden te gireren op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met bijvermelding voor **Opbouw**. Ten overvloede vermelden we nog even de prijs.

Voor een geheel jaar f 12,-

voor een half jaar f 6,-

Studenten betalen f 8,-

voor een geheel jaar

Buitenland f 15,-

Australië per luchtpost f 40,-

Andere landen per luchtpost f 25,-

Mogen we op Uw medewerking rekenen?
Hartelijk dank!

De administratie

Dankbaar en blij ontvingen wij uit Gods hand een dochter

WILFRIEDE JANTINE

F. WESTERINK

S. C. WESTERINK-Koelewijn

Kampen, 25 april 1966
Oudestraat 123.

Welke predikant, kandidaat of ouderling, die deze zomer zijn vakantie hoopt door te brengen op **VLIELAND**, kan op één van deze zondagen: 29 mei; 5, 12, 19, 26 juni; 3 juli; 7, 14, 21 en 28 augustus

VOORGAAN

IN DE DIENST DES WOORDS ?

Namens de Geref. Kerk van Harlingen,
P. J. Wassenaar, Zoutsloot 11.

WILLIAM OF ORANGE INDEPENDENT CHRISTIAN SCHOOL

Het bestuur der Gereformeerde Schoolvereniging te New Westminster, B.C., Canada roept sollicitanten op voor de betrekking van

Onderwijzeres klasse 1 en 2 (± 25 leerlingen)

Brieven zo spoedig mogelijk aan het Hoofd der School: W. v. d. Kamp, 8655-10th Avenue, New Westminster, B.C., Canada.

Zie ook het Ingezonden in dit nummer. Voor hen die gaarne persoonlijk een en ander zouden willen bespreken bestaat daartoe de gelegenheid tussen 26 mei en 24 juni a.s.

Brieven aan Mrs. H. Deheas, p/a Schoolstraat 149, Almelo.